

Др Драженко Јоргић
Филозофски факултет
Бања Лука

УТИЦАЈ ИНТЕРАКТИВНОГ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА НАСТАВНИКА НА ЊИХОВЕ ПРОФЕСИОНАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ*

Резиме: У овом експозеу аутор износи уводне напомене, теоријски приступ проблему истраживања, емпиријски приступ проблему истраживања и закључне импликације резултата проучавања и истраживања утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције. Ријеч је о експозеу докторске дисертације одбрањене на Филозофском факултету у Бањој Луци 22.01.2009. године.

У раду су анализирани теоријске основе стручног усавршавања, перманентног образовања, образовних потреба и интерактивног учења одраслих. Усаглашавајући основне теоријске одреднице са прегледом тангентних истраживања о стручном усавршавању и професионалним компетенцијама пројектована је методологија експерименталног истраживања ефикасности интерактивног стручног усавршавања у односу на традиционално стручно усавршавање наставника основних школа. Испитиван је утицај ова два модела интерног стручног усавршавања напредовање њихових професионалних компетенција.

Резултати истраживања су показали да је у знатно већем броју посматраних индикатора прихваћеније и ефикасније интерактивно стручно усавршавање у односу на традиционално стручно усавршавање наставника основних школа.

Кључне ријечи: интерактивно стручно усавршавање наставника, професионалне компетенције наставника, перманентно образовање, образовне потребе, интерактивно учење одраслих, традиционално стручно усавршавање наставника.

Увод

Вријеме у којем живимо познато је као ера убрзаних промјена. Сваки нови дан „носи“ мноштво нових информација које директно и индиректно утичу на развој човјека и друштво уопште. Учење је постало значајан инструмент за снажање и бивствовање у овом времену. На овом пољу убрзаних промјена нашли су се и наставници који морају вјешто да одговоре на све изазове који се пред њих данас постављају. *Професионалне компетенције наставника* нису стечене само дипломом. Оне не могу „стојати у мјесту“, већ треба да прате савремене трендове у васпитању и образовању, односно наставници треба да се непрекидно усавршавају. Дакле, у погледу *стручног усавршавања наставника*,

* Експозе одбране докторске дисертације из педагогије на Филозофском факултету у Бањој Луци, на исту тему одбрањене 22.01.2009. године пред комисијом у саставу:

1. проф. др Драго Бранковић – председник
2. проф. др Миле Илић – ментор
3. проф. др Радивоје Кулић – члан

било да је ријеч о интерном или екстерном усавршавању пожељно је изградити прихватљив и ефикасан модел стручног усавршавања наставника који може у сваком тренутку да прати савремене личне и друштвене потребе и захтјеве у васпитању и образовању дјеце, младих и одраслих.

Овај рад представља покушај расвјетљавања неких недоречених и недовољно систематски ријешених питања феномена *стручног усавршавања наставника основних школа*. У раду се наглашавају многобројне предности *интеракције* и *интерактивног учења* као полазне основе за пројектовање и изградњу модела интерног стручног усавршавања наставника у основним школама.

Протеклих десет година учињен је значајан искорак у унапређивању процеса учења и поучавања у редовној настави основних школа Републике Српске. Нешто мање значајан искорак одразио се и у настави средњих и високих школа. Све више је дат акценат на учење у односу на поучавање ученика тако да је данас све више изражена тенденција ка доминацији *интерактивног учења* ученика, а поучавање се све више ставља у његову функцију.

На основу проучавања бројних иностраних и домаћих радова, а и на основу теоријских прилога, емпиријских истраживања и друштвених подстицаја о унапређивању процеса активног учења домаћи педагошки експерти (Сузић, Илић, Бранковић, Милијевић и други) потакнули су просвјетну и ширу јавност о потреби интенционалног мијењања односа према учењу и поучавању у редовној настави основних школа, а касније средњих и високих. Тај потицај је био оправдан, тако да је данас у школама све више присутан тренд *интерактивног учења*. Овај тренд настао је као реакција на доминацију поучавања над учењем, јер се доминација поучавања показала веома неефикасном у погледу образовних, а нарочито васпитних исхода организованог наставног процеса.

Интерактивно учење је, ипак, заузело значајно мјесто, како у формалним, тако и у неформалним системима и подсистемима образовања. Оно је све више наглашено и у средњим и у високим школама, а своје упориште налази и у семинарској настави и многобројним курсевима.

У теоријском дијелу овог рада анализирани су и расвјетљавани аспекти стручног усавршавања наставника, интерактивног учења, интерактивног стручног усавршавања наставника, професионалних компетенција наставника, а дат је и преглед тангентних истраживања и проучавања о стручном усавршавању и професионалним компетенцијама наставника. Намјера је била да се у овом дијелу рада што више истакну предности и ограничења постојећег стручног усавршавања наставника у основним школама, а с друге стране, да се истакне теоријска подлога о значају повезаности *интерактивног стручног усавршавања* и *професионалних компетенција наставника*.

У емпиријском дијелу рада приказана је методологија и резултати експерименталног истраживања *утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције*. Наиме, овај дио рада представља својеврстан доказ о могућој оправданости примјене једног модела интерног (унутаршколског) стручног усавршавања наставника.

Путем прилога који су дати у овом раду указује се на релевантност методологије истраживања *утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције*, а и на апликативну вриједност понуђеног модела стручног усавршавања наставника у основним

школама. Сваки приказани прилог може се искористити за накнадна и слична истраживања, а може бити и подстицај за тражење новијих рјешења у погледу унапређивања стручног усавршавања наставника и њихових професионалних компетенција.

Дубоко се надамо да ће овај рад, са свим својим обиљежјима (квалитетима и ограничењима), ипак, потакнути теоријску научну мисао и истраживачку дјелотворност андрагогије и методике рада педагога на новија истраживања, и да ће, бар у скромним размјерама, имати и одјека у савременом васпитно-образовном процесу у основним школама, а и шире од њих.

Теоријски приступ проблему истраживања

Човјек се учи и усавршава док је жив. Нема те професије која је толико савршена, па да се у временском континууму уопште не мијења. Позив наставника је такође „склон“ промјенама. Многобројни фактори дјелују на промјене у професији наставника тако да су наставници принуђени да се стално додатно образују и стручно усавршавају.

Савремена схватања о васпитању дјеце, младих и одраслих за собом повлаче и другачије схватање о професији наставника. О концептуализацији савременог стручног усавршавања наставника основних школа нешто више ријечи детерминисано је кроз:

- појмовна разграничења,
- врсте стручног усавршавања наставника,
- нивое стручног усавршавања наставника,
- обиљежја савременог стручног усавршавања наставника основних школа,
- садржаје стручног усавршавања,
- методе стручног усавршавања,
- облике стручног усавршавања,
- материјално-техничку основу стручног усавршавања наставника и
- етапе стручног усавршавања наставника.

Анализа наведених концепата стручног усавршавања представља расвјетљавање слике стручног усавршавања наставника основних школа у савременим условима.

Детаљне експликације организовања интерактивног стручног усавршавања наставника подразумијевају укључивање сљедећих аспеката:

- интерактивно учење,
- конкретни разлози организовања стручног усавршавања наставника заснованог на интерактивном приступу,
- интерактивно планирање и програмирање стручног усавршавања наставника,
- интерактивна реализација стручног усавршавања наставника и
- евалуација и презентација токова и резултата интерактивног стручног усавршавања наставника.

Сви претходно наведени аспекти односе се на интерно или унутаршколско интерактивно стручно усавршавање наставника на нивоу основних школа. Намјерно смо се определијели за овај интерни модел, јер претпостављамо да је

исти релевантнији и ефикаснији од екстерног и свих досадашњих варијанти класичног унутаршколског стручног усавршавања наставника.

У свакој струци или професији постоје одређени захтјеви или минимуми компетенција на основу којих се обављају активности у оквиру одређене струке. Васпитно-образовни рад као специфично подручје друштвеног дјеловања одликује се различитим нивоима развијености професионалних компетенција наставника.

Говорити о професионалним компетенцијама наставника у контексту релације са интерним стручним усавршавањем наставника основне школе подразумијева проблематизацију и детаљнију експликацију сљедећих феномена:

- појмовна разграничења о професионалним компетенцијама,
- врсте компетенција,
- професионалне компетенције наставника основних школа (развојни пут и савремена схватања),
- категоризација професионалних компетенција наставника основних школа и
- домети и ограничења унапређивања професионалних компетенција наставника.

Проблематизација и детаљније објашњавање ових феномена подразумијева проучавање и истраживање професионалних компетенција у духу овог времена, али и ближе и даље будућности.

Можемо претпоставити и емпиријски доказати да постоји узрочно-посљедична повезаност интерактивног стручног усавршавања и професионалних компетенција наставника. Ову претпоставку повезаности представљамо у односу на сљедеће аспекте:

- могућности утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника (ИСУН) на професионалне компетенције наставника (ПКН),
- домети утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника (ИСУН) на професионалне компетенције наставника (ПКН),
- ограничења „мјерљивости“ утицаја ИСУН-а на ПКН и
- перспективе ИСУН-а и унапређивања ПКН-а.

Све ово само су неки од незаобилазних индикатора који могу да укажу на узрочно-посљедичну повезаност интерактивног стручног усавршавања наставника (ИСУН) и унапређивања професионалних компетенција наставника (ПКН).

У задње три деценије познато је неколико студија које су се бавиле проучавањем и истраживањем феномена стручног усавршавања и феномена унапређивања професионалних компетенција. Као значајне резултате истраживања издвојили смо само неке које можемо довести у везу са теоријским основама нашег истраживања, с једне стране, и планирањем и реализацијом нашег експерименталног истраживања утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције, с друге стране.

Емпиријски приступ проблему истраживања

Циљ нашег емпиријског експерименталног *истраживања* био је испитивање ефикасности утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције у односу на утицај уобичајеног (традиционалног) стручног усавршавања наставника.

Диференцијацијом и конкретизацијом циља истраживања дефинисали смо неколико каузално разрађених *задатка истраживања* који представљају фундаменталне сегменте проблема и предмета нашег истраживања, а под њима смо подразумевали:

1. Испитати да ли ће наставници који се интерактивно стручно усавршавају имати афирмативније изграђене ставове о интерактивном учењу у односу на наставнике који ће се традиционално стручно усавршавати;
2. Установити значајност разлика вриједносних оријентација према плану и програму стручног усавршавања наставника који ће се интерактивно стручно усавршавати у односу на наставнике који ће се усавршавати по концепту традиционалног стручног усавршавања;
3. Утврдити да ли ће се интерактивним стручним усавршавањем више задовољавати образовне потребе наставника за стручним усавршавањем него код наставника који ће се уобичајено (традиционално) стручно усавршавати;
4. Испитати значајност разлика мотивисаности за промјене и иновирање васпитно-образовног процеса наставника који ће се интерактивно стручно усавршавати у односу на наставнике који ће се традиционално стручно усавршавати;
5. Испитати да ли ће више бити заступљена педагошка компетентност код наставника који ће се интерактивно стручно усавршавати него код наставника који ће се стручно усавршавати по традиционалном концепту;
6. Утврдити да ли ће више бити заступљена психолошка компетентност наставника који ће се интерактивно стручно усавршавати у односу на наставнике који ће се уобичајено (традиционално) стручно усавршавати;
7. Установити значајност разлика дидактичке компетентности интерактивно стручно усавршаваних наставника у односу на традиционално стручно усавршаване наставнике;
8. Испитати да ли ће више бити заступљена методичка компетентност интерактивно стручно усавршаваних наставника него код традиционално стручно усавршаваних наставника; и
9. Установити интермедијалну ефикасност интерактивног стручног усавршавања наставника и испитати мишљења наставника експерименталне групе о интерактивном стручном усавршавању наставника.

Наиме, у нашем експерименталном истраживању дефинисали смо слједеће зависно и независно промјењиве варијабле:

- 1) *Зависно промјењиве* варијабле биле су:

- ставови наставника о интерактивном учењу,
- вриједносне оријентације наставника према програму стручног усавршавања наставника,
- ефикасност задовољавања образовних потреба наставника,
- мотивисаност наставника за промјене и иновирање васпитно-образовног процеса,
- педагошка компетентност наставника,
- психолошка компетентност наставника,
- дидактичка компетентност наставника,
- методичка компетентност наставника и
- интермедијална ефикасност интерактивног стручног усавршавања наставника и мишљења наставника експерименталне групе о интерактивном стручном усавршавању.

2) **Независно промјењива** варијабла (експериментални фактор) била је једногодишњи континуирани комплексни модел интерактивног стручног усавршавања наставника (индивидуално, тандемско, *групно – стручни актив* и колективно).

Поред зависних и независних варијабли дефинисали смо и **контролне варијабле**. Контролне варијабле узимали смо у обзир ради анализирања њихових веза и односа према разноврсним аспектима дефинисаних зависних и независних варијабли, и то: релевантних претпоставки развоја професионалних компетенција наставника (ставови о интерактивном учењу, вриједносне оријентације према програму стручног усавршавања наставника, образовне потребе наставника и мотивисаност наставника за промјене и иновирање васпитно-образовног процеса), а нарочито педагошких, психолошких, дидактичких и методичких компетенција наставника. Наиме, у обзир су узете сљедеће контролне варијабле:

- пол наставника,
- године радног стажа наставника,
- узрасни ниво ученика у настави (разредна, разредно-предметна и предметна) и научно усмјерење и предметно подручје наставника – стручни актив наставника.

Разматрајући проблематику нашег свеукупног истраживања, дефинисаност циља и задатака емпиријског приступа проблему истраживања, као и специфичности прикупљања података у односу на варијабле и њихове индикаторе сложили смо се да је оправдано употрејeбити сљедеће **научноистраживачке методе**, и то:

- 1) Метода теоријске анализе и синтезе и
- 2) Експеримент са паралелним групама.

У зависности од примјењених метода истраживања, а посебно од контекста проучавања и испитивања свих наведених варијабли примијенили смо сљедеће **научноистраживачке технике**:

- 1) Анализа садржаја,
- 2) Анализа документације,
- 3) Анкетирање,

- 4) Процјењивање/Самопроцјењивање и
- 5) Групни интервју.

Сходно примјени одређених специфичних техника истраживања за наше емпиријско истраживање употребили смо следеће **научноистраживачке инструменте**:

- 1) Протокол за студијску анализу садржаја - ПРОЗАС,
- 2) Протокол за анализу документације - ПРОЗАД,
- 3) Упитник за наставнике о вриједносним оријентацијама према плану и програму стручног усавршавања наставника - ВОПИПСУН,
- 4) Упитник за наставнике о образовним потребама наставника за стручним усавршавањем - ОПНАС,
- 5) Упитник за наставнике о мотивисаности наставника за промјене и иновирање васпитно-образовног процеса - МОНАСПИ,
- 6) Скала процјене за наставнике о интерактивном учењу - СНОИНУ,
- 7) Скала самопроцјене наставничких педагошко-психолошких компетенција – ССН-ППК,
- 8) Скала самопроцјене наставничких дидактичко-методичких компетенција – ССН-ДМК и
- 9) Протокол за групни интервју – ПРОЗГИ.

Узорак нашег истраживања изабран је из популације наставника основних школа Републике Српске. Исти укључује наставнике разредне, разредно-предметне и предметне наставе у основној школи. За полазну основу истраживања узорак је изабран по принципу узорка скупина, те у оквир избора не улазе јединице основног скупа (наставници), него скупине тих јединица (основне школе). Узорак скупина не умањује репрезентативност узорка, јер су све скупине по карактеристикама стручног усавршавања у основним школама сличне карактеристикама свих основних школа основног скупа. Узорак овог истраживања је погодан и намјеран из разлога „тражења“ што еквивалентнијих група основних школа погодних за експериментално истраживање. Узорак чини 307 наставника основних школа, од чега је у експерименталној групи било 151 наставник, а у контролној групи 156 наставника. Сви узорковани наставници били су из основних школа Града Бањалуке и представљали су 28% наставника од укупног броја наставника основних школа Града Бањалуке, док је с друге стране узорак представљао 4% наставника у односу на све наставнике основних школа у Републици Српској.

Претходно смо истакли да наше истраживање има карактер синтезе теоријског проучавања и експерименталног провјеравања ефикасности утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције. С тога, у почетној фази истраживања извршили смо темељније теоријско педагошко-андрагошко проучавање феномена интерактивног учења, стручног усавршавања наставника и њихових професионалних компетенција.

Прије организовања експеримента са паралелним групама крајем школске 2005/2006. године извели смо пилот истраживање ради баждарења, односно утврђивања метријских карактеристика истраживачких инструмената (скала процјене и самопроцјене). Након финалне израде мјерних инструмената обавили смо методолошки релевантно организационо-техничко планирање и припремање експеримента који је реализован током скоро цијеле школске 2006/2007. године.

Генерално гледано наш експеримент са паралелним групама трајао је око годину дана. Иницијално стање смо снимили крајем другог полугодишта школске 2005/2006. године. Том приликом смо извршили коначан избор школа и уједначавање група (експерименталне и контролне) и то по најрелевантнијим факторима неопходним за методолошки оправдану организацију нашег експеримента.

Након испитивања иницијалног стања приступило смо реализацији експеримента са паралелним групама. Већ смо нагласили да је исти трајао око годину дана. Експеримент је почео крајем августа 2006., а завршио се у јуну 2007. године. У експерименталну групу је „уведен“ експериментални фактор који у нашем случају представља *независну варијаблу*, односно *једногодишњи континуирани комплексни модел интерактивног стручног усавршавања наставника*. Дакле, експериментални фактор представља комплекс интерактивних педагошко-андрагошких радионица намјењених планирању, реализацији и вредновању колективног, групног, тандемског и индивидуалног стручног усавршавања у току скоро цијеле школске 2006/2007. године. Најрелевантније интерактивне радионице биле су: групно учење, тандемско вјежбање, рјешавање проблема, дебате, вртешке, слагалице, стваралачке вјежбе, групно-тандемске презентације, интерактивне аудио-визуелне презентације, интерактивни огледни часови и сличне.

Након заједничког колективног интерактивног планирања и програмирања садржаја за педагошко-психолошко и дидактичко-методичко усавршавање наставника слиједила је интерактивна реализација свих предвиђених садржаја стручног усавршавања. За имплементацију интерактивног стручног усавршавања наставника обучили смо школске педагоге који су током цијеле године морали обезбијеђивати материјално-техничку и инструктивну помоћ у свим циклусима интерактивног стручног усавршавања наставника. У свакој експерименталној школи имали смо по четири циклуса интерактивног стручног усавршавања у четири актива наставника. Наиме, у свакој експерименталној школи реализовано је 16 часова интерактивног стручног усавршавања, те је у цијелој експерименталној групи реализовано таквих 48 часова. Прије интерактивне реализације школски педагози морали су упознати свој школски колектив са планом и програмом интерактивног стручног усавршавања наставника.

Сви садржаји интерактивног стручног усавршавања су се интерактивно реализовали на састанцима наставничких вијећа, састанцима стручних актива и путем припремљених (у писаној форми) и интерактивно огледно одржаних часова на којима су присуствовали наставници из матичних стручних актива и школски педагог-верификатор с њима. Прикупљање писаних припрема (аналогних садржајима стручног усавршавања) и евидентирање одржаних огледних часова била је обавеза школских педагога експерименталне групе. Све прикупљене припреме са састанака стручних актива и огледних часова касније су представљале зборник радова, односно *Практикум интерактивног стручног усавршавања наставника* једне школске године, а евиденција оцјена одржаних огледних часова служила је у сврху додатне повратне информације на сумативној интерактивној евалуацији цјелокупног стручног усавршавања наставника која се извела на завршетку наставе у школској 2006/2007. години.

У контролној групи стручно усавршавање наставника се изводило по уобичајеном (традиционалном) концепту. Треба нагласити да у овој групи,

ипак, постоје мање разлике у приступима стручном усавршавању наставника, али општа процедура организације стручног усавршавања је од школе до школе углавном слична.

Експеримент са паралелним групама се завршио на завршетку наставе, односно на крају другог полугодишта школске 2006/2007. године. Тада се приступило мјерењу финалног стања након чега се послје прикупљања свих података вршила статистичка обрада података ради рекапитулације свих резултата, односно цјелокупног експерименталног програма. Завршницу истраживања представља интерпретација свих резултата, усљед чега слиједи и дискусија у виду закључног разматрања.

Закључне импликације резултата проучавања и истраживања

На основу проучаване реално доступне савремене педагошке и андрагошке теорије о интерактивном учењу одраслих, стручном усавршавању наставника и професионалним компетенцијама наставника, као и компаративне анализе свих резултата експерименталног истраживања утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције у односу на утицај традиционалног (класичног) стручног усавршавања изводимо завршну генерализацију као закључак нашег теоријског проучавања и експерименталног истраживања.

У педагошкој и андрагошкој теорији задњих неколико година има веома мало значајнијих научних доприноса расвјетљавању значаја интерактивног стручног усавршавања наставника и његове повезаности са могућношћу унапређивања професионалних компетенција наставника. Исто тако, незнатна су и емпиријска истраживања овог, или бар тангентних феномена.

Савремена пракса интерног (унутаршколског) стручног усавршавања наставника показује и даље тенденцију традиционализма са веома мало „иновативног одступања“ од класичног и већ застарјелог модела стручног усавршавања наставника у основним школама. Педагошки тренд **интерактивног учења** са својом оправданом и емпиријски доказаном ефикасношћу недовољно је искориштен у погледу стручног усавршавања наставника. И даље је у школској пракси углавном присутно формално одрађивање интерног стручног усавршавања, које се углавном програмира, али и пасивизира „одозго“, и гдје су занемарене образовне потребе наставника. На овај начин се латентно ограничава могућност развоја и унапређивања професионалних компетенција наставника. С тога, унапређивање професионализма наставника не прати довољно захтјеве савремених научних достигнућа, а самим тим и захтјеве савремене васпитно-образовне праксе.

Узимајући у обзир савремена педагошко-андрагошка и дидактичко-методичка гледишта и емпиријско-истраживачке доказе о ефикасности интерактивног учења, и оправданости уважавања **научних, друштвених**, а посебно **колективних, групних и индивидуалних образовних потреба** наставника у сврху планирања и програмирања стручног усавршавања наставника пројектовали смо методологију експерименталног истраживања утицаја интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције. По наведеној методологији организовали смо

једногодишњи експеримент са паралелним групама и провјерили његову ефикасност. Истраживањем смо намјеравали провјерити хипотезу о томе да ли је интерактивно стручно усавршавање ефикасније од традиционалног стручног усавршавања наставника основне школе.

Током цијеле школске 2006/2007. године наставници експерименталне групе су се усавршавали по концепту интерактивног стручног усавршавања, док се контролна група наставника традиционално усавршавала. Наиме, интерактивно стручно усавршавање подразумијевало је **интеракцију у свим етапама стручног усавршавања**, и то у: планирању, програмирању, реализацији и вредновању. У складу са образовним потребама наставника, али и научно-друштвеним потребама највећи акценат овог усавршавања дат је на **интерактивним часовима одржаним на активима наставника**. Поред ових часова интеракција је била незаобилазна и на часовима колективног усавршавања, па чак и у току и после огледних часова. За разлику од интерактивног, традиционално усавршавање се изводило по често уобичајеној несистематизованој процедури: планирање и програмирање „одозго“, занемаривање образовних потреба наставника, одсуство вредновања токова и исхода стручног усавршавања, стохастичност, дисконтинуитет и пасивизација усавршавања наставника.

Након годину дана стручног усавршавања наставника у три експерименталне и три контролне школе показало се да је у већини посматраних варијабли и индикатора истраживања ефикасније интерактивно стручно усавршавање наставника.

Ставови о интерактивном учењу наставника који су се интерактивно стручно усавршавали остали су и даље у домену умјерено и изразито позитивних ставова, што вјероватно значи да наставници прихватају интерактивно стручно усавршавање. Традиционално усавршавани наставници су након годину дана изградили афирмативније ставове о интерактивном учењу који су вјероватно условљени богатим искуством са интерактивним учењем у раду са ученицима, а не на основу искуства стручног усавршавања.

Евидентна је значајна разлика **вриједносних оријентација према плану и програму стручног усавршавања** у корист наставника који су се интерактивно стручно усавршавали у односу на наставнике који су се усавршавали по концепту традиционалног стручног усавршавања.

Интерактивним стручним усавршавањем више се задовољавају **образовне потребе наставника за стручним усавршавањем** него код наставника који се уобичајено (традиционално) стручно усавршавају.

Идентификована је значајна разлика **мотивисаности за промјене и иновирање васпитно-образовног процеса** у корист наставника који су се интерактивно стручно усавршавали у односу на наставнике који су се традиционално стручно усавршавали.

Анализирањем савремених наставних планова и програма наставничких факултета и васпитно-образовне праксе у основним школама идентификовали смо и категорисали професионалне компетенције наставника у четири категорије професионалних компетенција, и то: **педагошке, психолошке, дидактичке и методичке компетенције наставника**. На основу наставничког самопроцјењивања репрезентативних индикатора свих професионалних компетенција идентификовали смо изузетно високе нивое самопроцјена истих. Ни интерактивно, а ни традиционално стручно усавршавање наставника није значајно утицало на напредак професионалне

компетентности наставника, што је вјероватно посљедица већ иницијално идентификоване веома високе професионалне компетентности, па се и није могло много учинити за неки статистички значајан напредак. Колико год су у обе истраживачке групе значајно напредовали наставници иницијално исподпросјечне професионалне компетентности, толико су и значајно напредовали наставници иницијално изнадпросјечне професионалне компетентности. Због евидентних **разлика у програмима** стручног усавршавања наставника експерименталне групе у односу на контролну групу, а која се није могла избјећи, као и због већ **унапријед одређених индикатора професионалних компетенција**, наметнуо се комплексан методолошки приступ који је отежао релевантно компаративно анализирање ефикасности утицаја интерактивног стручног усавршавања на развој професионалних компетенција у односу на ефикасност традиционалног стручног усавршавања.

Ипак, **интермедијално испитујући процес**, али и **исходе** интерактивног стручног усавршавања дошли смо до констатације да се интерактивно стручно усавршавање током године (интермедијално) према (само)процјењивању наставника показало **високо ефикасним** и да су наставници који су се интерактивно стручно усавршавали истакли **позитивно мишљење и прихваћеност** овог модела усавршавања.

На крају, послије овог теоријског проучавања, експерименталног истраживања, интерпретираних резултата истраживања и изведеног закључка, препоручујемо школским педагозима и наставницима у основним школама иста или слична **акциона истраживања** којима би се испитивала ефикасност утицаја оваквог или сличног интерактивног стручног усавршавања наставника на унапређивање њихових професионалних компетенција.

Резултати овог истраживања „отварају“ нове проблеме и питања за даља истраживања ове проблематике. Нови проблеми истраживања могли би се односити на методолошки „осјетљивије“ испитивање бројних индикатора професионалних компетенција наставника, идентификацију слабије развијених индикатора професионалних компетенција наставника, испитивање ефикасности иновативнијих варијанти интерактивног стручног усавршавања наставника, утврђивање ефикасности акцелерације интерног стручног усавршавања наставника, и слични истраживачки проблеми и питања...